Like Two Ships That Pass In the Night-

Moses, Elijah, and the Passover Seder

This session will address the virtual absence of Moses from the Seder and the "appearance" of Elijah after the third cup of wine. What I will suggest will not be <u>the</u> reason for this, but building on some themes, I will offer one approach that you may find useful.

In Texts 1 & 2 we can see the juxtaposition of Moses and Elijah, Texts 3-6 explore Moses and Tziporah, and Text 7 describes the passing of the mantle from Elijah to Elisha.

1. Pesikta Rabbati 4- This Midrash compares Moses and Elijah. I have translated some of it to give you the flavor of the midrash, a complete translation is published by Yale.

Hosea 12:14: And, through a prophet, the Lord brought up Israel from Egypt, and through a prophet they were guarded. "through a prophet, the Lord brought up Israel from Egypt" this is Moses and "through a prophet they were guarded" this is Elijah. You find two prophets who stood for Israel from the tribe of Levi, Moses was first and Aaron was last. They both redeemed Israel. Through the mission/ sending of Moses Israel was redeemed from Egypt "Exodus 3:10 So now come, and I will send you to Pharaoh, and take My people, the children of Israel, out of Egypt." And Elijah will redeem them in the future "Malachi 3:23: Behold, I will send you Elijah the prophet before the coming of the great and terrible day of the Lord;" Israel, initially redeemed by Moses from Egypt, would never return and be enslaved in Egypt, and Elijah when he will redeem them from the fourth kingdom, from Rome, this will be a complete salvation and they will never again be enslaved.

And you find Moses and Elijah are equal, both are called Ish HaElohim (Deuteronomy 33:1, 1Kings 17:18) both ascended on high (2 Kings 2:1), Moses killed an Egyptian and Elijah killed Hiel (Hosea 13:1); both were sustained by a woman (Exodus 2:20, 1Kings 17:11)……Moses was greater than Elijah in one area; (Deuteronomy 5:28 And now stand here with me, while with Elijah God says :What are you doing here? 1 Kings 19:9)……..

ויקח אליהו וגו'] כך פתח ר' תנחומא (בירושלמי) [בי ר' אבא] ובנביא העלה ה' את ישראל ממצרים (הושע י"ב י"ד) זה משה ובנביא נשמר (שם) זה אליהו אתה מוצא שתי נביאים עמדו להם לישראל משבטו של לוי משה ראשון ואליהו אחרון (גואלן) [ושניהם גואלים את] ישראל בשליחות משה גאלם ממצרים בשליחות ועתה לך ואשלחך אל פרעה וגו' (שמות ג' י') ואליהו גאלם לעתיד לבא בשליחות הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' (מלאכי ג' כ"ג) משה שגאלם ממצרים תחלה עוד לא חזרו ונשתעבדו במצרים ואליהו כשיגאל אותם מן הרביעית מאדום עוד אינם חוזרים ומשתעבדים אלא [היא] תשועת עולם ואת מוצא שמשה ואליהו שוין זה לזה בכל דבר משה נביא אליהו נביא משה נקרא איש האלהים (דברים ל"ג א') ואליהו נקרא איש האלהים (מלכים א' י"ז י"ח) משה עלה למעלה ואליהו עלה למעלה שנאמר ויהי בהעלות אליהו (שם ב' ב' א') ומשה הרג את המצרי ואליהו הרג את חיאל ויאשם בבעל וימת (הושע י"ג א') משה (נתבלבל) [נתכלכל] על ידי אשה על ידי בתו של יתרו קראן לו ויאכל לחם (שמות ב' כ') ואליהו (נתבלבל) [נתכלכל]ע"יהצרפית לקחי נא לי פת לחם (מלכים א' י"ז י"א) משה ברח מפני פרעה ואליהו ברח מפני איזבל משה ברח ובא לבאר ואליהו ברח ובא לבאר דכתיב ויקם וילך וגו' ויבא באר שבע (שם י"ט ג') משה ויכסהו הענן ששת ימים (שמות כ"ד ט"ז) ואליהו עלה בסערה ויהי בהעלות וגו' (מלכים ב' ב' א') במשה נאמר אם כמות אדם ימותון אלה (במדבר ט"ז כ"ט) ובאליהו חי ה' אלהי ישראל [אשר עמדתי לפניו] אם יהיה [השנים האלה] טל ומטר כי אם לפי דברי (מלכים א' י"ז א') במשה ויעבור ה' על

פניו (שמות ל"ד ו') ובאליהו והנה ה' עובר (מלכים א' י"ט י"א) במשה וישמע את הקול (במדבר ז' פ"ט) ובאליהו והנה אליו קול וגו' (מלכים שם י"ג) משה כינס את ישראל להר סיני ואליהו כינסם להר הכרמל משה ביער עובדי ע"ז שימו איש חרבו על יריכו וגו' (שמות ל"ב כ"ז) ואליהו ביער ע"ז ותפש נביאי הבעל ושחטם משה קנאי מי לה' אלי (שם שם כ"ו) ואליהו קנאי ויאמר אליהו לכל העם גשו נא אלי (מלכים א' י"ח ל') משה נטמן במערה ושמתיך בנקרת הצור (שמות ל"ג כ"ב) ואליהו נטמן במערה ולן שם כדכתיב ויבא אל המערה וילן שם (מלכים א' י"ט ט') במשה ויבא אל הר האלהים (שמות ג' א') ובאליהו ויבא אל הר האלהים (מלכים שם ח') משה בא למדבר ואליהו בא למדבר והוא הולך למדבר (שם שם ד') משה השיח עמו על ידי מלאך וירא אליו מלאך ה' (שמות ג' ב') ואליהוע"ימלאך והנה זה מלאך (מלכים שם ה') משה שהה ארבעים יום וארבעים לילה שלא אכל ושלא שתה וכן אליהו הלך בכח האכילה ההיא ארבעים יום משה העמיד גלגל החמה ביום הזה אחל תת פחדך וגו' (דברים ב' ל') ואליהו העמיד גלגל החמה היום יודע כי אתה אלהים בישראל (מלכים א' י"ח ל"ו) משה התפלל על ישראל אל תשחת עמך ונחלתך (דברים ט' כ"ו) ואליהו נתפלל על ישראל עננני ה' עננני [וגו' ואתה הסבת וגו'] (מלכים שם ל"ז) משה כשנתפלל על ישראל תפש זכות אבות זכור לאברהם ליצחק ולישראל (שמות ל"ב י"ג) וכן אליהו ה' אלהי אברהם יצחק [וישראל] (מלכים שם ל"ו) משה קיבלו ישראל על ידו אהבתו של מקום כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כ"ד ז') ואליהו קבלו על ידו אהבתו של מקום שנאמר ה' הוא האלהים (מלכים שם ל"ט) משה עשה משכן בתוך בית סאתים זרע ואליהו עשה דכסומני (פירוש שביל) בתוך בית סאתים זרע בדבר אחד מצינו משה גדול מאליהו שלמשה אמר ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה' כ"ח) ולאליהו מה לך פה אליהו (מלכים א' י"ט ט') משה הוריד את האש ואליהו הוריד את האש משה כשהוריד את האש היו כל ישראל עומדים ורואין (אותם) [אותה] וירא כל העם וירונו (ויקרא ט' כ"ד) [ואליהו וירא כל העם ויפלו על פניהם] (מלכים א' י"ח ל"ט) משה בנה מזבח ואליהו בנה מזבח משה קרא שם ה' (מזבח) [למזבח] ויקרא שמו שם ה' ניסי (שמות י"ז ט"ו) ואליהו שם מזבחו ה' ויתן את האבנים בשם ה' (מלכים שם ל"ב) משה כשבנה את המזבח בנה אותו של שתים עשרה אבנים שנאמר ויקח אליהו שתים עשרה אבנים [וגו

2. Malach 3

22. Remember the Torah of Moses my servant, which I commanded him in Horeb for all Israel, with the statutes and judgments.

23. Behold, I will send you Elijah the prophet before the coming of the great and terrible day of the Lord;

24. And he shall turn the heart of the fathers to the children, and the heart of the children to their fathers, lest I come and strike the land with a curse.

3. Exodus Chapter 18

1. When Jethro, the priest of Midian, Moses' father-in-law, heard of all that God had done for Moses, and for Israel his people, and that the Lord had brought Israel out of Egypt;

2. Then Jethro, Moses' father-in-law, took Zipporah, Moses' wife, after he had sent her back,

3. And her two sons; and the name of one was Gershom; for he said, I have been an alien in a strange land;

4. Zohar 2 69b

AND JETHRO TOOK ZIPPORAH AND HER TWO SONS. Why are they called "her two sons" and not "sons of Moses"? R. Hiya said because she had brought them up. R. Eleazar, however, explained it differently, saying that because Moses had united himself with a supernal sphere of holiness (the Shekinah), it would have been irreverent to call them "his sons", although they were in

fact his sons, and later, when he had separated himself for the time being from the Shekinah, and went out to meet his father-in-law, we read: "And Jethro, Moses' father-in-law, came with his sons" (v. 5). Said R. Simeon: 'Eleazar, Eleazar! I see that the beginning of thy interpretation is quite right, but not the end. Certainly, because of the honour of the Shekinah, who was united with him at the time, it is written, "her sons", but when it says afterwards "his sons" it refers not to Moses but to Jethro, who begat sons after Moses had come to him, like Laban, who had no sons before Jacob came and dwelt in his house. For Moses' sake, and through his merit, did Jethro beget sons, whom he then brought with him to Moses, so that they might all enter together under the wings of the Shekinah. Therefore it says also in the following verse (6): "I, thy father-in-law, Jethro, am come unto thee, and thy wife, and her two sons with her." And that Jethro did have sons is definitely stated: "And the children of the Kenite, Moses' father-in-law..." (Judges I, 16), and he left his sons to be with Moses.'

5. Yalkut Shimoni Exodus 18

ילקוט שמעוני תורה פרשת יתרו

ויקח יתרו חותן משה את צפורה וגו' [י"ח, ב]. רבי יהושע אומר מאחר שפטרה הימנו בגט. נאמר כאן שלוח ונאמר להלן שלוח מה שלוח האמור להלן גט אף שלוח האמור כאן גט

6. Numbers 12:1 Rashi

Miriam and Aaron spoke: She spoke first. Therefore, Scripture mentions her first. How did she know that Moses had separated from his wife? [See below] R. Nathan says: Miriam was beside Zipporah when Moses was told that Eldad and Medad were prophesying in the camp. When Zipporah heard this, she said,"Woe to their wives if they are required to prophesy, for they will separate from their wives just my husband separated from me." From this, Miriam knew [about it] and told Aaron. Now if Miriam, who did not intend to disparage him [Moses] was punished, all the more so someone who [intentionally] disparages his fellow. — [Tanchuma Tzav 13]

for he had married a Cushite woman: And had now divorced her. - [Tanchuma Tzav 13]

7. 1 Kings 19

14. And he said, I have been very zealous for the Lord God of hosts; because the people of Israel have forsaken your covenant, thrown down your altars, and killed your prophets with the sword; and I am the only one left; and they seek my life, to take it away.

15. And the Lord said to him, Go, return on your way to the wilderness of Damascus; and when you come, anoint Hazael to be king over Aram;

16. And Jehu the son of Nimshi shall you anoint to be king over Israel; and Elisha the son of Shaphat of Abelmeholah shall you anoint to be prophet in your place.

17. And it shall come to pass, that he who escapes the sword of Hazael shall Jehu slay; and he who escapes from the sword of Jehu shall Elisha slay.

18. Yet I have left me seven thousand in Israel, all the knees which have not bowed to Baal, and every mouth who has not kissed him.

19. And he departed from there, and found Elisha the son of Shaphat, who was plowing with twelve yoke of oxen before him, and he with the twelfth; and Elijah passed by him, and cast his mantle upon him.

20. And he left the oxen, and ran after Elijah, and said, Let me, I pray you, kiss my father and my mother, and then I will follow you. And he said to him, Go and come back again; for what have I done to you?

8. Jeremiah Unterman

Similarly, the only two other appearances besides 1 Kings 19:20 of "What have I done to you?" are a protestation of innocence: Num. 22:28 – after Balaam strikes his ass for the third time, the animal speaks and says, "*What have I done to you* that you have struck me these three times?"; Michah 6:3 – in His suit against Israel for disobedience and immorality, God says, "My people, *what have I done to you* and wherein have I wearied you? Answer against me!" And the next verse continues, "for I have brought you up out of the land of Egypt".

Thus, the evidence forces us to realize that Eliyahu is asking Elisha, "what bad thing have I done to you?" Whenever, this accusation is made, it is always in response to somebody's action. What did Elisha do to provoke this response? He asked permission to kiss his parents good-bye. The request implies that Eliyahu could actually say, "No!" However, Eliyahu's response indicates that to deny Elisha's request is the furthest thing from his mind! His answer is, "Of course, go home and enjoy a proper farewell, for what wrong have I done to you that you should suspect that I would not allow a child to fulfill the *mitzvah* of honoring one's father and one's mother!" And that's what Elisha does.

In the context of the chapter, Eliyahu's response to Elisha acquires sublime religious-ethical significance. The mission of God shall not be carried out while turning a blind eye to the simple, mundane ethical *mitzvah* of honoring one's parents.

This entire chapter is reviewed by Malachi in his last words, but he goes one step further. If, with Eliyahu, the mission of God must be delayed for the performance of the simple, ethical *mitzvah* of honoring one's parents, with Malachi, the mission of God cannot be accomplished without proper relations between children and parents. For, are not these relations at the heart of the relationship of Israel to God? See, Malachi 1:6 – "A son will honor his father… and if I am a father, where is My honor?"; Malachi 3:17 – "and I shall have mercy upon you as a father has mercy upon his son who serves him."

Many messages here apply to us. The ceremony on *Pesach* night, from its first mention in Exodus 12: 26-27, contains God's command for instructions by the parents in response to the children's questions – and this is the framework of the entire *seder*. Given Malachi's emphasis on Eliyahu, and the story of Eliyahu meeting Elisha, it is fitting that Eliyahu is there (a cup of wine for Elijah is part of the constant elements of the *seder* table) when the hearts of parents and children are turned to each other by God's very commands.